

Arkadiusz Monkiewicz

Dostęp sądu do informacji objętych tajemnicą bankową w postępowaniu cywilnym

Studia Prawnoustrojowe nr 26, 157-169

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Arkadiusz Monkiewicz

Zespół Radców Prawnych w BGŻ S.A. w Warszawie

Kancelaria Prawna Monkiewicz i Wspólnicy Sp. K. w Warszawie

Dostęp sądu do informacji objętych tajemnicą bankową w postępowaniu cywilnym

Zagadnienia dostępu do informacji objętych tajemnicą bankową w toku sądowego postępowania cywilnego mają bardzo istotne znaczenie praktyczne. Choć informacje te stanowią chronioną prawem sferę prywatności poszczególnych jednostek¹, to ich ochrona nie ma charakteru bezwzględnego. Ustawodawca uznał, iż istnieją wartości, którym przyznać należy priorytet przed ochroną jednostkowych interesów klientów banków i dał temu wyraz w przepisach umożliwiających wybranym podmiotom uzyskanie informacji objętych tajemnicą bankową. Preferowane wartości, o jakich mowa, to m.in. cywilnoprawna ochrona dziedziczenia i rodziny. W niniejszym artykule poruszone zostały zagadnienia dotyczące sytuacji, w których sądy w postępowaniu cywilnym mogą żądać informacji objętych tajemnicą bankową, a banki mają obowiązek informacje te udostępnić.

Granice przedmiotowe oraz podmioty zobowiązane do zachowania tajemnicy bankowej

Obowiązek zachowania tajemnicy bankowej nałożony został przez art. 104 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe². Zgodnie z tym przepisem „bank, osoby w nim zatrudnione oraz osoby, za których pośrednictwem bank wykonuje czynności bankowe, są obowiązane zachować tajemnicę bankową, która obejmuje wszystkie informacje dotyczące czynności bankowej, uzyskane w czasie negocjacji, w trakcie zawierania i realizacji umowy,

¹ Szerzej na ten temat: A. Jurkowska, *Tajemnica bankowa jako środek ochrony prawa do prywatności*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2005, nr 13, s. 220–236.

² Dz. U. z 2012 r., poz. 1376 ze zm., dalej: pr.bank.

na podstawie której bank tę czynność wykonuje”. Przepis ten określa podmioty zobowiązane do przestrzegania tajemnicy bankowej, jak również wskazuje jej granice przedmiotowe. Tajemnica bankowa obejmuje zatem wszelkie informacje o każdej czynności bankowej³, pozyskane przez bank już od momentu rozpoczęcia negocjacji⁴ niezależnie od tego, czy negocjacje te zakończą się zawarciem umowy, czy też nie.

Zakres przedmiotowy tajemnicy bankowej określony poprzez użycie słów „wszystkie informacje dotyczące czynności bankowej” jest bardzo szeroki i wyraża tzw. zasadę maksymalizmu. Tajemnica bankowa obejmuje bowiem wszystkie informacje, w jakich posiadanie wszedł bank od momentu rozpoczęcia negocjacji, poprzez zawarcie i wykonywanie umowy i dalej w nieograniczonym czasie. Będą to zatem wszelkie informacje dotyczące samej czynności bankowej, przedłożonych dokumentów, jak również osób, co do których informacje związane są z działalnością bankową (np. dane dotyczące osób dokonujących wpłat na rachunek bankowy klienta banku)⁵. Jak wskazuje się w literaturze, tajemnicą bankową objęte są nie tylko same informacje, ale i nośniki tych informacji⁶, co dotyczyć będzie np. umowy kredytu czy wniosku kredytowego wraz z załącznikami.

Przepisy prawa bankowego nie wprowadzają żadnych temporalnych ograniczeń dotyczących tajemnicy bankowej. Uznać zatem należy, iż trwa ona przez czas nieokreślony, przy czym nie ma znaczenia, czy doszło do zawarcia umowy pomiędzy bankiem a klientem oraz czy zawarta umowa uległa rozwiązaniu lub wygaśnięciu. Podobnie na obowiązek zachowania tajemnicy bankowej nie ma wpływu ani ustanie działalności banku, ani rozwiązanie stosunku pracy z pracownikiem banku⁷.

³ Katalog czynności bankowych określony został przez art. 5 pr.bank. i należą do nich: 1) przyjmowanie wkładów pieniężnych płatnych na żądanie lub z nadejściem oznaczonego terminu oraz prowadzenie rachunków tych wkładów; 2) prowadzenie innych rachunków bankowych; 3) udzielanie kredytów; 4) udzielanie i potwierdzanie gwarancji bankowych oraz otwieranie i potwierdzanie akredytyw; 5) emitowanie bankowych papierów wartościowych; 6) przeprowadzanie bankowych rozliczeń pieniężnych; 7) wykonywanie innych czynności przewidzianych wyłącznie dla banku w odrębnych ustawach. Zgodnie z ust. 2 tego artykułu czynnościami bankowymi są również poniższe czynności, pod warunkiem, iż są one wykonywane przez banki: 1) udzielanie pożyczek pieniężnych; 2) operacje czekowe i wekslowe oraz operacje, których przedmiotem są warranty; 3) świadczenie usług płatniczych oraz wydawanie pieniądza elektronicznego; 4) terminowe operacje finansowe; 5) nabywanie i zbywanie wierzytelności pieniężnych; 6) przechowywanie przedmiotów i papierów wartościowych oraz udostępnianie skrytek sejfowych; 7) prowadzenie skupu i sprzedaży wartości dewizowych; 8) udzielanie i potwierdzanie poręczeń; 9) wykonywanie czynności zleconych związanych z emisją papierów wartościowych; 10) pośrednictwo w dokonywaniu przekazów pieniężnych oraz rozliczeń w obrocie dewizowym.

⁴ Por. Z. Ofiarski, *Prawo bankowe. Komentarz*, Lex 2013, komentarz do art. 104.

⁵ Por. M. Chudykowski, *Wybrane aspekty tajemnicy bankowej – ochrona rachunku bankowego*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 2.

⁶ Tak m.in. Z. Ofiarski, op. cit., komentarz do art. 104.

⁷ Por. M. Siwiec, *Tajemnica bankowa w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 5, s. 30.

Tajemnicą bankową objęte są zatem wszelkie informacje pozyskane przez bank na wszystkich etapach współpracy z klientami (również niedoszłymi klientami) oraz kontrahentami banku rozumianymi jako osoby współuczestniczące przy dokonywaniu czynności bankowej (np. poręczyciele, dłużnicy rzeczowi itp.)⁸. Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, iż beneficjentem tajemnicy bankowej jest nie tylko ten, z kim bank bezpośrednio dokonał czynności bankowej, ale każda osoba, której dotyczą informacje objęte konfidencjonalną czynnością bankową⁹.

Należy zwrócić uwagę, iż zgodnie z treścią art. 104 ust. 1 pr.bank. tajemnicą bankową objęte są wszelkie informacje dotyczące czynności bankowej. Oznacza to, iż *a contrario* informacje dotyczące wszystkich innych czynności niż czynności bankowe w rozumieniu art. 5 pr.bank. nie będą objęte tajemnicą bankową i to nawet wtedy, gdy będą wykonywane przez banki.

Dostęp do informacji objętych tajemnicą bankową w poszczególnych rodzajach spraw

Zasady dotyczące dostępu sądu do informacji objętych tajemnicą bankową w postępowaniu cywilnym uregulowane zostały w art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d pr.bank¹⁰. Zgodnie z tym przepisem bank ma obowiązek udzielenia informacji stanowiących tajemnicę bankową na żądanie sądu w związku z prowadzonym postępowaniem spadkowym lub o podział majątku między małżonkami albo prowadzoną przeciwko osobie fizycznej będącej stroną umowy sprawą o alimenty lub o rentę o charakterze alimentacyjnym. Z przywołanego przepisu wynika, iż sąd cywilny może zwrócić się do banku z żądaniem udzielenia informacji stanowiących tajemnicą bankową tylko wtedy, gdy toczy się przed nim wyłącznie jedna z następujących spraw: a) sprawa spadkowa; b) sprawa o podział majątku między małżonkami; c) sprawa o alimenty prowadzona przeciwko osobie fizycznej będącej stroną umowy; d) sprawa o rentę o charakterze alimentacyjnym przeciwko osobie fizycznej będącej stroną umowy. W tych dwóch ostatnich przypadkach chodzi oczywiście o umowę zawartą pomiędzy osobą fizyczną a bankiem.

Warto zwrócić uwagę, iż Prawo bankowe w art. 104 ust. 1 nakłada obowiązek zachowania tajemnicy bankowej na bank, osoby w nim zatrudnio-

⁸ Por. B. Smykla, *Prawo bankowe. Komentarz*. Warszawa 2005, s. 330.

⁹ Tak m.in. J. Molis, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, t. 2, pod red. F. Zolla, Kraków 2005, s. 226.

¹⁰ Szerzej o ogólnych zasadach dotyczących dostępu do informacji objętych tajemnicą bankową przez różne podmioty patrz: B. Smykla, op. cit., s. 350 i n.; Z Ofiarski, op. cit., komentarz do art. 105; J. Majewski, *Uprawnienia do żądania od banku informacji objętych tajemnicą bankową*, „Prawo Bankowe” 1999, nr 6, s. 76; R. Schmidt, *Tajemnica bankowa w postępowaniu cywilnym*, cz. I, „Prawo Bankowe” 2008, nr 5; M. Siwiec, *Tajemnica bankowa w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 5.

ne oraz te, za pośrednictwem których bank wykonuje czynności bankowe, zaś obowiązek udzielenia informacji objętej tajemnicą bankową (art. 105 pr.bank.) nałożony został tylko na banki z pominięciem innych podmiotów wymienionych w art. 104 ust. 1 pr.bank.¹¹ Skoro brak jest przepisu nakazującego tym osobom ujawnienie informacji objętych tajemnicą bankową, to uznać należy, iż tajemnica ta w stosunku do osób zatrudnionych w banku (działających w imieniu własnym, a nie za bank) i za pośrednictwem których bank wykonuje czynności bankowe ma *de lege lata* charakter bezwzględny. Wynika z tego również, że zwolnienie banku z obowiązku zachowania tajemnicy bankowej nie obejmuje osób w nim zatrudnionych, jeśli przekazując informację miałyby działać w imieniu własnym, a nie w imieniu banku.

Dostęp do tajemnicy bankowej w postępowaniu spadkowym

Prawo bankowe nie zawiera własnej definicji pojęcia sprawy spadkowej, dlatego należy się odwołać do przepisów szczególnych regulujących wskazane powyżej rodzaje spraw, a zatem do odpowiednich regulacji kodeksu cywilnego oraz kodeksu postępowania cywilnego. Oznacza to, że pojęcie postępowania spadkowego w rozumieniu art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d pr.bank. rozumiane może być na dwa sposoby. Pierwszy, węższy, kwalifikujący jako sprawy spadkowe tylko te, które wymienione zostały w art. 627 i nast. k.p.c. jako „sprawy z zakresu prawa spadkowego”. Drugi, szerszy, kwalifikujący jako sprawy z zakresu prawa spadkowego wszystkie te sprawy, które mają taki charakter z punktu widzenia prawa materialnego.

Oznacza to zatem, że za sprawy spadkowe *sensu stricto* uznać powinniśmy sprawy uregulowane w art. 627–691 k.p.c., czyli: zabezpieczenie spadku i spis inwentarza (633–639 k.p.c.), przyjęcie lub odrzucenie spadku (640–644 k.p.c.), ogłoszenie testamentu (646–654 k.p.c.), wyjawienie przedmiotów spadkowych (655–660 k.p.c.), przesłuchanie świadków testamentu ustnego (661–662 k.p.c.), sprawy dotyczące wykonawcy testamentu (664–665 k.p.c.), zarząd spadku nieobjętego (666–668 k.p.c.), stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego (669–679 k.p.c.), dział spadku (680–689 k.p.c.). Z kolei za sprawy spadkowe *sensu largo* w rozumieniu art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d uznać możemy sprawy regulowane przez księgę czwartą kodeksu cywilnego (art. 922–1087 k.c.), a zatem te, których materialnoprawną podstawę stanowiąć będzie jeden z przepisów umiejscowionych pomiędzy art. 922 a 1087 k.c. Za sprawy spadkowe na podstawie przepisów kodeksu cywilnego możemy uznać następujące rodzaje spraw: uznanie spadkobiercy za niegod-

¹¹ Por. B. Smykla, op. cit., s. 356.

nego (928–930 k.c.), żądanie środków utrzymania przez dziadków spadkodawcy pozostających w niedostatku w stosunku do spadkobiercy testamentowego (966 k.c.), żądanie środków utrzymania przez dziadków spadkodawcy pozostających w niedostatku w stosunku do spadkobiercy ustawowego (938 k.c.), sprawy dotyczące wykonania zapisu zwykłego (970 k.c.), wykonanie polecenia (985 k.c.), sprawa o zwolnienie wykonawcy testamentu (990 k.c.), zachówek (991–1011 k.c.), przyjęcie lub odrzucenie spadku (1012–1024 k.c.), stwierdzenie nabycia spadku lub przedmiotu zapisu windykacyjnego (1025–1029(1) k.c.), dział spadku (1035–1046 k.c.).

Sąd Najwyższy na gruncie rozważań dotyczących dostępu do informacji konfidenancyjnych w sprawie o zachówek opowiedział się za szerokim rozumieniem pojęcia sprawy spadkowej, stwierdzając, iż do spraw rozpoznawanych w postępowaniu spadkowym w rozumieniu art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d pr.bank. zaliczyć powinniśmy nie tylko sprawy wymienione w art. 627–691 k.p.c., ale również wynikające z prawa materialnego, w tym art. 991–1011 k.c., czyli właśnie sprawy o zachówek¹².

Sąd prowadzący sprawę spadkową nie zawsze będzie jednak uprawniony do żądania informacji objętych tajemnicą bankową, mimo iż dana sprawa będzie sprawą spadkową. Żądana informacja objęta tajemnicą bankową pozostawać musi w związku z prowadzonym postępowaniem, co w ocenie autora rozumieć należy w ten sposób, że informacja ta konieczna jest do wyjaśnienia istotnych okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. W sprawie dotyczącej stwierdzenia nabycia spadku nie będzie zatem możliwe uzyskanie informacji na temat historii rachunku bankowego spadkodawcy, gdyż taka informacja nie jest w ogóle potrzebna do wydania postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Co innego, gdy postępowanie dotyczyć będzie działu spadku, wtedy taka informacja i wszelkie inne pozwalające na ustalenie składu spadku i np. dokonanych przez spadkodawcę darowizn istotne będą z punktu widzenia przedmiotu postępowania. W ocenie autora spośród wymienionych powyżej spraw spadkowych za sprawy umożliwiające żądanie informacji objętych tajemnicą bankową uznać należy: zabezpieczenie spadku i spis inwentarza (633–639 k.p.c.), wyjawienie przedmiotów spadkowych (655–660 k.p.c.), zarząd spadku nieobjętego (666–668 k.p.c.), dział spadku (680–689 k.p.c.), żądanie środków utrzymania przez dziadków spadkodawcy pozostających w niedostatku w stosunku do spadkobiercy testamentowego (966 k.c.), żądanie środków utrzymania przez dziadków spadkodawcy pozostających w niedostatku w stosunku do spadkobiercy ustawowego (938 k.c.), sprawa o zwolnienie wykonawcy testamentu (990 k.c.), zachówek (991–1011 k.c.). W tych bowiem sprawach uzyskanie informacji konfidenancyjnych może mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

¹² Uchwała SN z dnia 7 grudnia 2006 r., III CZP 88/06, OSNC 2007, nr 9, poz. 132.

Powstaje oczywiście pytanie, czy bank ma prawo, a nawet obowiązek weryfikowania, czy skierowane przez sąd zapytanie spełnia warunki nałożone przez ustawę. W mojej ocenie obowiązek ten sprowadza się wyłącznie do zbadania, czy zapytanie sądu zawiera informację wskazującą, iż dane te mają być pozyskane w związku z prowadzonym postępowaniem spadkowym. Jeżeli z żądania sądu będzie wynikało, że dane te są niezbędne z punktu widzenia prowadzonego postępowania spadkowego, to bank nie ma obowiązku dochodzenia, jakiego konkretnie postępowania spadkowego sprawa dotyczy ani czy żądana informacja na pewno jest konieczna dla rozstrzygnięcia sprawy. W takiej sytuacji na sądzie spoczywa obowiązek postępowania zgodnie z prawem i jeśli z żądania sądu wynika nawet w sposób ogólny, iż spełnione są przesłanki z art. 105 ust. 1 pkt 2 lit d, to bank ma obowiązek przekazać te informacje i zwolniony jest z ewentualnej odpowiedzialności. Jeśli zatem sąd powoła się ogólnie, iż żąda udzielenia informacji w związku z prowadzoną sprawą spadkową, to bank takich informacji powinien udzielić. Jeśli zaś sąd wskaże konkretną sprawę, jaką prowadzi, to wtedy należy dokonać oceny, czy ta sprawa mieści się w pojęciu sprawy spadkowej i zależnie od ustaleń udzielić informacji lub odmówić jej udzielenia.

W przywołanym już orzeczeniu¹³ Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, iż art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d pr.bank. uprawnia tylko sąd do uzyskania od banku informacji objętych tajemnicą bankową – z czym oczywiście należy się zgodzić. Stwierdził również, iż taka informacja powinna trafić tylko do sądu prowadzącego sprawę, ale już nie do uczestników postępowania nieprocesowego lub stron procesu. Z takim stwierdzeniem nie można się już zgodzić i to z dwóch podstawowych powodów. Przede wszystkim art. 105 ust. 1 pkt 2 lit d pr.bank. reguluje tylko i wyłącznie zagadnienia dotyczące podmiotów mogących żądać informacji konfidenancyjnych od banków, nie dotyczy natomiast „korzystania” z tych informacji przez inne podmioty po przekazaniu ich sądowi. Oczywiście jest, iż w postępowaniu cywilnym informacje konfidenancyjne służyć mają rozstrzygnięciu sprawy. Użycie takiej informacji na potrzeby postępowania oznaczać musi zatem dostęp do tych informacji stron tego postępowania. Trudno wyobrazić sobie sytuację, by strony nie miały możliwości zapoznania się z całością materiału dowodowego, na podstawie którego sąd wydał orzeczenie. Gdyby tak było, strony nie miałyby możliwości zaskarżenia orzeczenia z powołaniem się na nieprawidłowości w ocenie materiału dowodowego objętego tajemnicą bankową, co uznać należy za niedopuszczalne. Z powyższego wynika, iż z żądaniem udostępnienia informacji chronionych tajemnicą bankową wystąpić może jedynie sąd, ale informacje te w toku postępowania dostępne są wszystkim stronom/uczestnikom postępowania.

¹³ Ibidem.

Rozważyć jeszcze należy, czy w sprawach spadkowych możliwość żądania informacji konfidenjonalnych obejmuje tylko informacje dotyczące spadkodawcy czy również uczestników postępowania (np. spadkobierców, zapisobiorców, wykonawców testamentu, zarządców majątku spadkowego itp.). Ponieważ ustawa posługuje się ogólnym stwierdzeniem pozwalającym sądom żądać informacji objętych tajemnicą bankową w sprawach spadkowych, to moim zdaniem prawo to dotyczy możliwości żądania tych danych w stosunku do wszystkich osób, które pozostają uczestnikami lub stronami postępowania i w takim zakresie, jaki niezbędny jest do jej rozstrzygnięcia. Na przykład w sprawie o dział spadku sąd może żądać wyciągów z rachunków bankowych spadkobiercy celem ustalenia, czy na jego rachunek były dokonywane przez spadkodawcę wpłaty gotówkowe stanowiące darowizny podlegające zaliczeniu na schedę spadkową (art. 1039–1043 k.c.). Będzie to bowiem informacja niezbędna do prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy w sytuacji uzyskania informacji, że takie darowizny mogły być dokonywane.

Sprawa o podział majątku między małżonkami

Sądowy podział majątku wspólnego małżonków dokonywany jest po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej w trybie postępowania nieprocesowego (art. 566–567 k.p.c. oraz 680–689 k.p.c.)¹⁴. Wyjątkiem jest postępowanie o podział majątku wspólnego prowadzone w toku postępowania o rozwód lub separację w trybie wskazanym w art. 58 § 3 k.r.o.¹⁵ Zgodnie z art. 567 § 3 k.p.c. do postępowania o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami stosuje się odpowiednio przepisy o dziale spadku.

Z podziałem majątku między małżonkami możemy mieć do czynienia w razie ustania wspólności majątkowej małżeńskiej. Do ustania tej wspólności dojść może w następujących przypadkach: 1) w razie ustanowienia rozdzielnności majątkowej wskutek zawarcia umowy między małżonkami (art. 47 § 1 k.r.o.); 2) na skutek orzeczenia sądu na żądanie jednego z małżonków z ważnych powodów (art. 52 § 1 k.r.o.) lub na żądanie wierzyciela jednego z małżonków (art. 52 § 1a k.r.o.); 3) z mocy prawa w razie ubezwłasnowolnienia lub ogłoszenia upadłości jednego z małżonków (art. 53 § 1 k.r.o.), orzeczenia separacji (art. 54 § 1 k.r.o.) albo orzeczenia rozwodu (art. 56 § 1 k.r.o.).

¹⁴ Szerzej na ten temat: I. Koper w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III, pod. red. H. Doleckiego, LEX 2013, komentarz do art. 566.

¹⁵ Zgodnie z art. 58 § 3 k.r.o. na wniosek jednego z małżonków sąd może w wyroku orzekającym rozwód dokonać podziału majątku wspólnego, jeżeli przeprowadzenie tego podziału nie spowoduje nadmiernej zwłoki w postępowaniu, przy czym zgodnie z treścią art. 613 § 1 k.r.o. przy orzekaniu separacji stosuje się przepisy art. 57 i art. 58 k.r.o.

Wątpliwości wywołać może sformułowanie, że chodzi o sprawy o podział majątku między małżonkami. Literalna wykładania tego przepisu wyłącza z jego zastosowania sprawy o podział majątku toczące się pomiędzy byłymi małżonkami, a zatem wszystkie sprawy o podział majątku wspólnego prowadzone po orzeczeniu rozvodu. Trudno jednak znaleźć jakiegokolwiek rozsądne uzasadnienie do wyłączenia tego katalogu spraw z możliwości żądania wiadomości konfidencjonalnych. Kierując się jednak zasadą racjonalnego ustawodawcy, uznać należy to za zabieg celowy. Nie można bowiem w drodze wykładni zrównywać pozycji małżonków z pozycją prawną byłych małżonków, podobnie jak np. uprawnień właścicieli rzeczy nie możemy uznać za analogiczne do uprawnień byłych właścicieli. Uważam zatem, iż *de lege ferenda* postulować należy zmianę treści art. 105 ust. 1 pkt 2 lit d pr.bank. w ten sposób, by wyraźnie wskazać, iż dostęp do informacji konfidencjonalnych przysługuje sądowi tak w sprawach o podział majątku między małżonkami, jak i byłymi małżonkami.

Jeśli chodzi o zakres żądanych informacji, to w postępowaniu o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami, podobnie jak w sprawach o dział spadku, podstawowym zadaniem sądu jest ustalenie stanu czynnego majątku i temu właśnie zadaniu służyć powinno pozyskiwanie informacji stanowiących tajemnicą bankową¹⁶. Mogą być to zatem wszelkie informacje konfidencjonalne dotyczące obojga małżonków, jeśli służyć będą rozstrzygnięciu sprawy.

Sprawa o alimenty prowadzona przeciwko osobie fizycznej będącej stroną umowy

Materialnoprawne podstawy możliwości żądania zasądzenia przez sąd alimentów określone zostały w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w dziale poświęconym obowiązkowi alimentacyjnemu (art. 128–144¹ k.r.o.). Zgodnie z przywołanymi przepisami wyróżnić można następujące rodzaje spraw o alimenty: pomiędzy małżonkami (art. 27 k.r.o.), pomiędzy rozwiedzionymi małżonkami, pomiędzy krewnymi w linii prostej, pomiędzy rodzeństwem, pomiędzy przysposobionym i przysposabiającym, pomiędzy ojczymem/macochą a pasierbem/pasierbicą.

We wszystkich opisanych wyżej przypadkach obowiązek udzielenia informacji objętych tajemnicą bankową dotyczyć będzie pozwanego będącego stroną umowy zawartej z bankiem. Oznacza to, iż w sprawie o alimenty sąd nie ma możliwości żądania informacji konfidencjonalnych dotyczących powoda/

¹⁶ Szerzej na ten temat: R. Schmidt, *Tajemnica bankowa w postępowaniu cywilnym (cz. II)*, „Prawo Bankowe” 2008, nr 6, s. 44.

uprawnionego oraz że możliwość otrzymania tych informacji dotyczy tylko tych pozwanych, którzy podpisali z bankiem umowę. Sąd nie ma zatem możliwość uzyskania informacji objętych tajemnicą w stosunku do pozwanego, który prowadził z bankiem negocjacje dotyczące czynności bankowej, ale ostatecznie umowy z bankiem nie zawarł. W ocenie autora sprawą o alimenty w rozumieniu art. 105 ust. 1 pkt. 2 lit d będzie również sprawa o ich obniżenie lub podwyższenie i w takiej sytuacji sąd również będzie miał prawo do żądania informacji konfidencjonalnych, tym jednak razem pozwanym będzie uprawniony do alimentów i sąd ma prawo zażądać np. historii jego rachunku bankowego.

Wydaje się, iż *de lege lata* ograniczenie możliwości żądania informacji objętych tajemnicą bankową tylko do spraw, w których pozwany ma zawartą umowę z bankiem, nie jest zasadne. Żądanie takie powinno być bowiem możliwe również w stosunku do powoda, co umożliwiłoby prowadzenie postępowania dowodowego celem wykazania, iż np. zgromadzone przez niego środki pieniężne w banku (np. przez byłego małżonka) przeczą temu, jakoby znajdował się on w stanie niedostatku. W chwili obecnej osiągnąć ten skutek można w trybie postępowania o obniżenie alimentów, co jednak z uwagi na konieczność prowadzenia kolejnego postępowania sprzeczne jest z zasadami ekonomiki procesowej.

Informacje objęte tajemnicą bankową służyć powinny ustaleniu podstaw możliwości żądania roszczeń alimentacyjnych (stan niedostatku z art. 133 § 2 k.c. – z wyjątkiem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, gdzie przesłanka ta nie obowiązuje) oraz zakresu świadczeń alimentacyjnych z art. 135 k.c., czyli usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz przede wszystkim zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego¹⁷.

Sprawa o rentę o charakterze alimentacyjnym przeciwko osobie fizycznej będącej stroną umowy

Sprawy o rentę o charakterze alimentacyjnym dotyczą powództwa przewidzianego przepisem art. 446 § 2 k.c.¹⁸ Przepis ten przewiduje możliwość uzyskania renty przez osoby bliskie w stosunku do poszkodowanego, który zmarł wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia. Renta ta przysługuje od sprawcy szkody na rzecz osób, w stosunku do których na zmarłym ciążył ustawowy obowiązek alimentacyjny (renta obligatoryjna),

¹⁷ Por. *ibidem*.

¹⁸ Szerzej na temat podstaw żądania zasądzenia renty obligatoryjnej i fakultatywnej G. Bieniek w: *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania*, t. 1, Warszawa 2011, s. 667–673.

a poza tym może być zasądzona na rzecz innych osób bliskich, którym poszkodowany dobrowolnie i stale dostarczał środków utrzymania, jeżeli z okoliczności wynika, że wymagają tego zasady współzycia społecznego (renta fakultatywna). Ustalona wysokość renty może podlegać zmianom stosownie do art. 907 § 2 k.c. w razie zmiany stosunków. Taka sprawa, w ocenie autora, również będzie sprawą o rentę o charakterze alimentacyjnym, uprawniającą sąd do uzyskania informacji objętych tajemnicą bankową.

Na zakończenie warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden bardzo istotny z punktu widzenia praktycznego przypadek, który nie został jednak objęty dostępem do tajemnicy bankowej. Mowa tu o sytuacji, gdy osoba składająca dyspozycję przelewu pomyli się w numerze rachunku bankowego odbiorcy przelewu i dokona wpłaty na rzecz nieznanego podmiotu. Pamiętać należy, że zgodnie z ustawą o usługach płatniczych przelew wykonany jest przez bank na rzecz właściwego odbiorcy, jeśli wykonany został na wskazany przez zlecającego numer rachunku bankowego i to niezależnie od tego, czy numer ten zgodny jest z pozostałym opisem. W takiej sytuacji, zgodnie z treścią art. 143 ust. 2 ustawy o usługach płatniczych¹⁹ bank dokonujący przelewu na wskazany w zleceniu płatniczym numer rachunku bankowego zwolniony jest z odpowiedzialności wobec zlecającego. Bank ma co prawda obowiązek podjąć działania w celu odzyskania kwoty transakcji płatniczej, jednakże w praktyce te działania ograniczyć się mogą do wskazania posiadaczowi uznanego rachunku, iż przelew był omyłkowy i prośby o zwrot kwoty transakcji na rachunek zlecającego. Bank nie może pobrać kwoty z rachunku uznanego błędnym przelewem.

Prima facie sytuacja wydaje się prosta. Posiadacz rachunku, który uzyskał nienależne świadczenie, będzie zobowiązany do jego zwrotu na podstawie art. 405 k.c. Problem jednak polega na tym, iż bank odbiorcy przelewu nie ma możliwości udzielenia informacji dotyczących danych posiadacza rachunku, gdyż są one chronione tajemnicą bankową. W ten oto sposób poszkodowany pozbawiony jest faktycznie możliwości odzyskania pieniędzy. Bez znajomości danych posiadacza rachunku nie ma bowiem ani możliwości wezwania wzbogaconego do zapłaty, ani możliwości wytoczenia powództwa (nie wie przecież, kto powinien być pozwany). W sferze postulatów *de lege ferenda* wskazać należy zatem na konieczność rozszerzenia obowiązku przekazania informacji objętych tajemnicą bankową o dane posiadacza rachunku uznanego kwotą błędnego przelewu. Dostęp ten powinien być zagwarantowany zubożonemu, a w toku postępowania o zapłatę również sądowi prowadzącemu taką sprawę.

¹⁹ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. nr 199, poz. 1175 ze zm.).

Skutki naruszenia przepisów dotyczących tajemnicy bankowej przez banki

Zasadniczo wyróżnić możemy dwa rodzaje sytuacji, w których bank naruszy przepisy dotyczące tajemnicy bankowej. Pierwsza polega na tym, że bank udzieli takich informacji podmiotowi nieuprawnionemu, druga zaś na tym, że bank mimo takiego obowiązku odmówi udzielenia tych informacji podmiotowi uprawnionemu. Pierwsza z przywołanych sytuacji regulowana jest bezpośrednio przez przepisy Prawa bankowego. Zgodnie z art. 171 ust. 5: „Kto, będąc obowiązany do zachowania tajemnicy bankowej, ujawnia lub wykorzystuje informacje stanowiące tajemnicę bankową, niezgodnie z upoważnieniem określonym w ustawie, podlega grzywnie do 1 000 000 złotych i karze pozbawienia wolności do lat 3”. Jest to odpowiedzialność bardzo surowa, a jej celem jest gwarancja ochrony beneficjentów tajemnicy bankowej. W literaturze przeważa stanowisko, iż krąg osób podlegających odpowiedzialności z art. 171 ust. 5 pr.bank. wyznacza przepis art. 104 ust. 1 pr.bank., zatem odpowiedzialności tej nie podlegają osoby spoza tego kręgu²⁰. Oprócz odpowiedzialności o charakterze karnym, na banku ciąży również odpowiedzialność cywilnoprawna za szkodę spowodowaną nieuprawnionym ujawnieniem tajemnicy bankowej. Należy pamiętać, iż zgodnie z treścią art. 105 ust. 6 pr.bank. bank nie ponosi odpowiedzialności za szkody wynikające z ujawnienia informacji konfidencjonalnych przez osoby i instytucje upoważnione przez ustawę do żądania od banków udzielenia informacji stanowiących tajemnicę bankową. Istotne jest również, że podmioty upoważnione do uzyskania informacji objętych tajemnicą bankową na podstawie art. 105 ust. 1 pr.bank. mogą wykorzystać te informacje jedynie w zakresie upoważnienia wynikającego z przepisu dającego im prawo do żądania udzielenia informacji objętej tajemnicą bankową²¹.

Jeśli chodzi zaś o odpowiedzialność za nieujawnienie informacji objętych tajemnicą bankową, mimo obowiązku nałożonego przez art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d pr.bank., to zastosować należy właściwe przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące postępowania dowodowego. W uchwale z dnia 29 marca 1990 r. podjętej w składzie 7 sędziów Sąd Najwyższy stwierdził, iż informacje objęte tajemnicą bankową sporządzane przez banki są innym szczególnym środkiem dowodowym w rozumieniu art. 309 k.p.c., do których stosować należy odpowiednio przepisy o dowodzie z dokumentu²². Oznacza to, iż

²⁰ Por. Z Ofiarski, op. cit., komentarz do art. 171; J. Majewski, *Przestępstwo sprzeniewierzenia się tajemnicy bankowej*, „Palestra” 2000, nr 7/8, s. 13; L. Mazur, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 810; A. Szyszko, *Odpowiedzialność prawna związana z tajemnicą bankową*, „Prawo Bankowe” 2000, nr 12, s. 39.

²¹ Por. B. Smykla, op. cit., s. 355.

²² Uchwała SN z dnia 29 marca 1990 r., III CZP 102/89, OSNC 1990, nr 10–11, poz. 127.

w razie odmowy przekazania informacji, co do których spoczywa na banku taki obowiązek, sąd nałożyć może za nieuzasadnioną odmowę udzielenia informacji grzywnę na podstawie art. 248 § 1 k.p.c.

Podsumowanie

Omówione cztery rodzaje spraw, w jakich sąd w toku postępowania cywilnego ma zagwarantowany dostęp do informacji objętych tajemnicą bankową, stanowią *numerus clausus* i dostęp ten nie może być zmieniany w drodze wykładni rozszerzającej. Postulować należy, by przepisy dotyczące ograniczenia tajemnicy bankowej zostały opracowane w sposób precyzyjny, tj. dokładnie wskazywały, w jakich sprawach i jakich informacji żądać mogą sądy. Postulat ten ma oczywiście bardziej uniwersalny charakter i dotyczy wszystkich przypadków odstępstw od zasady, jaką jest ochrona informacji objętych tajemnicą bankową.

Należy również pamiętać, iż użyty w art. 105 ust. 1 pr.bank. wyraz „wyłącznie” wskazuje, iż przepisy Prawa bankowego w zakresie tajemnicy bankowej mają pierwszeństwo przed innymi aktami prawnymi, które przyznają możliwość żądania udzielenia różnego rodzaju informacji w toku postępowania dowodowego²³. Oznacza to zatem, iż możliwość żądania przez sąd informacji konfidenancyjnych w postępowaniu cywilnym regulowana będzie nie przepisami kodeksu postępowania cywilnego dotyczącymi zwolnienia z tajemnicy, ale wyłącznie przepisami Prawa bankowego, a konkretnie art. 105 tej ustawy.

W praktyce najwięcej kontrowersji dotyczyło pojęcia sprawy spadkowej, tu jednak zarówno nauka, jak i orzecznictwo dość dobrze poradziły sobie z wykładnią, uznając za sprawy spadkowe zarówno te uregulowane w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako należące do postępowania spadkowego, jak i sprawy z natury swej spadkowe na podstawie przepisów prawa materialnego, niezależnie od trybu ich dochodzenia. Jeśli chodzi o zakres dostępu do informacji konfidenancyjnych, to będą to z pewnością wszystkie informacje niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy. Problematyczne są natomiast podmioty, w stosunku do których sądy mogą tych informacji żądać. Czy uprawnienie to dotyczy tylko stron/uczestników postępowania, czy też informacje te mogą być przekazywane także odnośnie do osób trzecich, w jakiś sposób związanych są ze sprawą. W mojej ocenie sądy uprawnione są do żądania niezbędnych do rozstrzygnięcia sprawy informacji konfidenancyjnych dotyczących każdego podmiotu będącego stroną/uczestnikiem postępowania (o ile wprost nie wyłącza tego Prawo bankowe, jak ma to miejsce np.

²³ Por. B. Smykla, op. cit., s. 357.

w sprawach o alimenty). Sąd nie może jednak żądać informacji dotyczących osób trzecich. Nie wyłącza to oczywiście możliwości przesłuchania tych osób w charakterze świadków na interesujące okoliczności, gdyż beneficjenci tajemnicy bankowej mogą swobodnie dysponować tymi informacjami, włącznie z udzieleniem zgody na ich przekazanie sądowi w trybie art. 104 ust. 3 pr.bank.

Jako postulat o charakterze *de lege ferenda* uznać należy konieczność zmiany art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d pr.bank. w zakresie dotyczącym rozszerzenia dostępu sądu do informacji konfidencjonalnych w sprawach o podział majątku nie tylko między małżonkami, ale i byłymi małżonkami, jak również we wszystkich sprawach o alimenty, a nie tylko tych, w których pozwany jest stroną umowy zawartej z bankiem i to zarówno w stosunku do powoda, jak i pozwanego.

Summary

Access of the court to banking secrecy in civil proceedings

Key words: banking secrecy, civil proceedings, banking law, banking account.

This article focuses on the analysis of the provisions authorizing courts in civil proceedings to request for information covered by banking secrecy. The author explains doubts about the subjective and objective scope of information available and indicate what cases can be considered for eligibility to request information protected. In addition to the analysis of the current legal situation, the author puts demands on the nature of the *de lege ferenda* indicating the appropriateness of extending access by courts to classified information during proceedings for the division of property between former spouses and in all cases of alimony, as well as in matters relating to the erroneous money transfer, both in favor of sufferer and the court.